

Περιεχόμενα

Πρόλογος	9
Κεφάλαιο 1 Ανάπτυξη	13
Κεφάλαιο 2 Διαστάσεις της ανάπτυξης	25
Κεφάλαιο 3 Δείκτες μέτρησης της ανάπτυξης	57
Κεφάλαιο 4 Ιστορική αναδρομή στις θεωρίες οικονομικής ανάπτυξης	89
Κεφάλαιο 5 Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου	107
Κεφάλαιο 6 Μικροοικονομική προσέγγιση Ατομική αποδοτικότητα της επένδυσης σε εκπαίδευση	123
Κεφάλαιο 7 Μακροοικονομική θεώρηση στη θεωρία της ανάπτυξης	145
Κεφάλαιο 8 Επιμόρφωση/επαγγελματική κατάρτιση στο πλαίσιο της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου	167
Κεφάλαιο 9 Η ποιότητα της εκπαίδευσης ως προσδιοριστικός παράγοντάς της	187
Κεφάλαιο 10 Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση και ο αναπτυξιακός της ρόλος	201
Κεφάλαιο 11 Αποτίμηση-κριτική της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου	223
Βιβλιογραφία	243

Πρόλογος

Το βιβλίο αυτό αναφέρεται στις σχέσεις της εκπαίδευσης με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Σκοπός του είναι να αναλύσει την έννοια της ανάπτυξης και να προσδιορίσει τους κρίκους εκείνους που συνδέουν τη μόρφωση, ως προϊόν εκπαίδευσης και επιμόρφωσης/κατάρτισης, με το επίπεδο της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης ενός τόπου. Μέσα από τη μελέτη της επίδρασης της εκπαίδευσης και της επιμόρφωσης/κατάρτισης στην ποιότητα και την αποδοτικότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου γίνεται κατανοητό ότι η παιδεία, εκτός από τον βασικό και ουσιώδη ρόλο που διαδραματίζει στη μετάδοση και δόμηση γνώσης και δεξιοτήτων, στη διαμόρφωση προσωπικοτήτων, στην κοινωνικοποίηση και στην προετοιμασία για συμμετοχή στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία, έχει άλλη μια εξίσου σημαντική αποστολή: να συμβάλλει καθοριστικά στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη ενός τόπου.

Το βιβλίο κινείται σε τρεις άξονες. Στον πρώτο προσδιορίζονται οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές διαστάσεις της ανάπτυξης, ορίζονται οι δείκτες μέτρησής της, εξετάζεται ιστορικά η σταδιακή μεταβολή της σημασίας των συντελεστών παραγωγής στον καθορισμό του επιπέδου ανάπτυξης και επιχειρείται μια «διαδρομή» στην εξέλιξη των θεωριών της ανάπτυξης.

Στον δεύτερο άξονα εξετάζεται η εκπαίδευση ως τομέας οικονομικής δραστηριότητας και παραγωγής με άμεσες και έμμεσες πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στην ανάπτυξη. Ο άξονας αυτός διερευνά την έννοια του ανθρώπινου κεφαλαίου και εξετάζει τη σχέση του με την παραγωγικότητα, το εισόδημα και τον ρυθμό ανάπτυξης. Στον ίδιο άξονα επιχειρείται μια διεύρυνση στην έννοια της εκπαίδευσης και αναλύεται η επίδραση στην εκπαίδευση μη τυπικών μορφών εκπαίδευσης, και συγκεκριμένα της επιμόρφωσης και της επαγγελματικής κατάρτισης.

Στον τελευταίο άξονα, σε μια προσπάθεια προσδιορισμού της επίδρασης που η ποιότητα της εκπαίδευσης έχει στην ανάπτυξη,

θίγεται το ζήτημα της αξιολόγησης της ποιότητας στην εκπαιδευτική διαδικασία και επιχειρείται μια αποτίμηση-κριτική της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Το βιβλίο είναι χωρισμένο σε 11 κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στον ορισμό της ανάπτυξης. Τονίζεται η απόκλιση ανάμεσα στην κοινή αντίληψη για την ανάπτυξη και στην ασφυκτικά στενή έννοια της οικονομικής μεγέθυνσης. Μέσα από την αναφορά στον πολυδιάστατο χαρακτήρα της έννοιας αυτής, δίνεται ένα φάσμα ορισμών που καλύπτουν τις διαφορετικές οπτικές υπό τις οποίες μπορεί να προσεγγιστεί.

Το δεύτερο κεφάλαιο συγκεκριμενοποιεί και αναλύει τις τέσσερις σημαντικότερες διαστάσεις της ανάπτυξης: την οικονομική, την κοινωνική, την πολιτισμική και την αειφορική. Επιχειρείται μεθοδολογικά μια σταδιακή διεύρυνση του ορισμού με προσθήκη στη βασική οικονομική διάσταση, βήμα βήμα, των λοιπών διαστάσεων.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στους δείκτες μέτρησης της ανάπτυξης. Ακολουθώντας τη σταδιακή διεύρυνση τους ορισμού της ανάπτυξης και την αντίστοιχη προσθήκη διαστάσεων, επιχειρείται η ανάλυση των δεικτών ανάπτυξης μέσω των οποίων αυτή προσδιορίζεται ποσοτικά. Εξετάζεται στο ένα άκρο το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν ως ο πιο δημοφιλής και κατ'εξοχήν διαδεδομένος οικονομικός δείκτης, στη συνέχεια γίνεται αναφορά σε κοινωνικούς, θεσμικούς-πολιτισμικούς και περιβαλλοντικούς δείκτες, ενώ το τελευταίο μέρος του κεφαλαίου είναι αφιερωμένο στους σύνθετους δείκτες και στην αξιολόγησή τους.

Έχοντας προσδιορίσει –στο πλαίσιο των τριών πρώτων κεφαλαίων– την ανάπτυξη, στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μια συνοπτική αναφορά στην εξέλιξη της οικονομικής σκέψης σε σχέση με την ανάπτυξη. Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται προσπάθεια να καταγραφεί πώς είδαν την ανάπτυξη οι μεγάλοι στοχαστές, όπως ο Smith, ο Marx, ο Ricardo, ο Keynes, και πώς η εξέλιξη της σκέψης τους οδήγησε σε αναπτυξιακά υποδείγματα όπως αυτό των Harrod και Domar. Ασφαλώς ένα κεφάλαιο ούτε μεγάλη έκταση μπορεί να έχει ούτε μεγάλη εμβάθυνση μπορεί να επιχειρήσει στο διαμέτρημα των μεγάλων αυτών στοχαστών. Επιχειρεί όμως μια πρώτη σκιαγράφηση εκείνων που με τη σκέψη τους δρομολόγησαν την οικονομική επιστήμη.

Η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου έρχεται σχεδόν ως συνέχεια αυτής της οικονομικής σκέψης, διεκδικώντας μια θέση στο φάσμα των θεωριών της ανάπτυξης. Η αναφορά στη θεωρία αυτή είναι το αντικείμενο εξέτασης του πέμπτου κεφαλαίου.

Το έκτο και το έβδομο κεφάλαιο εστιάζουν στη σχέση εκπαίδευσης και ανάπτυξης από μικροοικονομική και μακροοικονομική οπτική αντίστοιχα, ενώ το όγδοο κεφάλαιο αναφέρεται στη σχέση της επιμόρφωσης/κατάρτισης με την ανάπτυξη. Τόσο η εκπαίδευση όσο και η επιμόρφωση/κατάρτιση εξετάζονται ως άυλα οικονομικά αγαθά που διέπονται από οικονομικές συμπεριφορές και παραπέμπουν σε οικονομικούς νόμους. Πρόκειται για αγαθά διαρκούς επενδυτικού χαρακτήρα που έχουν απόδοση στους κατόχους τους.

Το ένατο κεφάλαιο επιχειρεί μια αναφορά στη σχέση ποιότητας στην εκπαίδευση και ανάπτυξης. Πρόκειται για ένα πεδίο που είναι σχετικά αδιερεύνητο σε επίπεδο εμπειρικής έρευνας. Στο κεφάλαιο επιχειρείται η συγκεκριμενοποίηση της εκπαιδευτικής ποιότητας και ο προσδιορισμός της μέσα από τις έννοιες των εκπαιδευτικών εισροών και εκροών, ενώ παρατίθενται επίσης τα αποτελέσματα από σχετικές μελέτες.

Το δέκατο κεφάλαιο αποτελεί μια αναφορά στην αξιολόγηση της εκπαίδευσης. Προσεγγίζεται η ανάγκη προσδιορισμού της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας της εκπαίδευσης, απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτίμηση της επίδρασης της εκπαίδευσης στη διαδικασία της ανάπτυξης.

Το ενδέκατο και τελευταίο κεφάλαιο αποτιμά τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου. Εξετάζονται τα υπέρ και τα κατά της θεωρίας και επιχειρείται μια ολοκληρωμένη αποτίμηση της συνεισφοράς της στη διαμόρφωση των αξόνων εκπαιδευτικής πολιτικής, αλλά και στην κριτική που έχει ασκηθεί στη συγκεκριμένη θεωρία τόσο σε εννοιολογικό και λειτουργικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο εμπειρικής διερεύνησης.

Κλείνοντας, θα ήθελα να επισημάνω ότι το βιβλίο αυτό απευθύνεται σε αναγνώστες και αναγνώστριες που ασχολούνται με την εκπαίδευση και θέλουν να εξετάσουν την οικονομική της οπτική, χωρίς απαραίτητα να έχουν πολλές γνώσεις οικονομικών εννοιών και μηχανισμών. Γράφοντάς το είχα πάντα στο μυαλό μου τις φοιτήτριες και τους φοιτητές, προπτυχιακούς και μετα-

πτυχιακούς, του Τμήματος Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, αλλά και όλους εκείνους που επιθυμούν μια πρώτη προσέγγιση στο βασικό περιεχόμενο της Οικονομίας της Εκπαίδευσης. Μέσα από αυτό το βιβλίο θα ήθελα να αναδείξω πόσο σημαντική είναι η εκπαίδευση, το επιστημονικό πεδίο που διάλεξαν όχι μόνο για τη δική τους πρόοδο, αλλά και για την πρόοδο και την ανάπτυξη της κοινωνίας.